

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАҲСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

Иқтисодиёт факультети
“Иқтисодиёт” кафедраси
ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТГА КИРИШ
фанидан

Т А Қ Д И М О Т

Маърузачи: Турон ФА академиги Р.М.Ахмедов

РЕЖА:

1.

- Давлатнинг иқтисодий сиёсати курсининг долзарблиги, мақсади.

2.

- Давлатнинг иқтисодий сиёсати таърифлари ва кўникмалари.

3.

- Давлатнинг иқтисодий функциялари.

1. Давлатнинг иқтисодий сиёсати курсининг долзарблиги, мақсади.

Иқтисодиётнинг қонун-қоидаларига амал қилиш иқтисодий сиёсат орқали юз беради, чунки буларни англаган ҳолда иқтисодиёт ривожига оид чора-тадбирлар ишлаб чиқилади ва булар иқтисодиётга таъсир этмай қолмайди.

Иқтисодий сиёсат – бу иқтисодиёт субъектларининг ўз фаолиятига оид йўл-йўриқлари ва саъй-ҳаракатларининг мажмуидир. Ҳар бир иқтисодиёт иштирокчисининг, бу хонадонми, фирмами ёки давлатми бунинг фарқи йўқ, ўз манфаатлари бор. Бу манфаатлар амалиётда аниқ мақсад шаклига киради, иқтисодий сиёсат эса уни амалга оширишга қаратилади.

Хонадоннинг мақсади ўз истеъмолини максимумлаштириш ва келажакни таъминлаш учун жамғарма ҳосил этишдир.

Фирманинг мақсади эса фойдани максимумлаштириш ва иқтисодий жиҳатдан барқарорлигини таъминлашдир.

Давлатнинг мақсади эса, миллий иқтисодиётнинг барқарор ўсишини ва шу асосда халқ фаровонлигини таъминлашдан иборат.

2. Давлатнинг иқтисодий сиёсати таърифлари ва кўникмалари.

Иқтисодий сиёсат уч даражада бўлади, улар: микро, макро ва мета (халқаро) сиёсатдир.

Давлатнинг сиёсати

Давлатнинг сиёсати – бу макроиқтисодий сиёсат бўлиб, унинг муайян мамлакатнинг миллий иқтисодига тааллуқли йўл-йўриқлари ва улардан келиб чиқадиган саъй-ҳаракатларидан иборатдир.

Давлатнинг сиёсати ҳар доим **миллий** бўлади, мамлакат ривожининг ички ва ташқи шароитини ҳисобга олади.

Сиёсатда энг аввал мамлакат иқтисодиётининг ҳолати, халқаро иқтисодий конъюнктуранинг миллий иқтисодиётга нечоғлик таъсир этиши, унда кутилаётган ўзгаришлар мамлакат зиммасига олган халқаро мажбуриятнинг қандайлиги, мамлакат иқтисодиётининг ресурслар билан таъминланиш даражасидан келиб чиқади, илгари амалга оширилган чора-тадбирлар берган натижа ҳам ҳисобга олинади. Давлат сиёсати давлат раҳбарларининг иродаси ва қатъиятлигига ва етилган иқтисодий муаммоларни нақадар идрок этишларига ҳам боғлиқ бўлади.

Давлатнинг сиёсати миллий манфаатлардан келиб чиққан ҳолда маълум мақсадларни кўзлайди. Булардан асосийлари қуйидагилар:

1. Барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш. Бу ялпи ички маҳсулотнинг бир маромда ва етарли суръатлар билан ўсишига шароит ҳозирлашни билдиради, чунки ЯИМ қанчалик тез ўсса, мамлакат иқтисодий қудрати шунчалик ошади.

2. Миллий иқтисодиётнинг мустақиллигини таъминлаш, унинг чет элга қарам бўлишига йўл қўймаслик. Иқтисодиёт қанчалик мустақил бўлса, шунчалик миллий манфаатларга кўпроқ хизмат қилади.

3. Иқтисодий хавфсизликни таъминлаш. Бу иқтисодий айланманинг узлуксизлигини, яъни такрор ишлаб чиқаришнинг тўхтовсиз давом этишини, иқтисодий фалажликка йўл қўйилмаслигини билдиради.

Давлатнинг сиёсати миллий манфаатлардан келиб чиққан ҳолда маълум мақсадларни кўзлайди. Булардан асосийлари қуйидагилар:

4. Миллий пул қадр-қийматининг барқарорлигини таъминлаш — мамлакатдаги пул муомаласининг меъёрида боришига эришиш, пулни иқтисодий алоқаларнинг мунтазам ишлаб турувчи воситасига айлантириш.

5. Аҳоли турмуш фаровонлигини мустақил ошириб, иқтисодиётнинг ижтимоийлигини тўлароқ юзага чиқаришга кўмаклашиш.

6. Миллий иқтисодиётни халқаро интеграцион жараёнлар ва глобализацияда фаол иштирок этиб, халқаро иқтисодиётда ўз ўрнини топиши, байналминал иқтисодий муносабатларнинг тенг ҳуқуқли иштирокчисига айланишига эришиш.

Давлатнинг сиёсати миллий манфаатлардан келиб чиққан ҳолда маълум мақсадларни кўзлайди. Булардан асосийлари қуйидагилар:

7. Миллий иқтисодиётнинг истиқболини таъминлаш, яъни уни узок келажакда ўсиб боришига шароит ҳозирлаш.

Булар иқтисодий сиёсатнинг стратегик, яъни узок даврга мўлжалланган мақсади ҳисобланади.

Бироқ унинг қисқа вақтдаги тактик, яъни жузъий мақсадлари ҳам бор.

Булар жумласига иқтисодий тангликдан чиқиб кетиш, нархларнинг барқарорлигини таъминлаш, инвестицион фаолликни рағбатлантириш, экспорт салоҳиятини ошириш, новацияларни таъминлаш, янги ташқи бозорларга кириб бориш кабилар киради.

Жузъий мақсадлар стратегик мақсадлардан келиб чиқади ва уларга хизмат қилади.

Давлат сиёсати белгилаган мақсадларга қуйидаги воситалар билан эришади:

- **Биринчиси, иқтисодий воситалар бўлиб, булар жумласига солиқлар, субсидиялар, лицензиялар, экспорт квоталари, учёт ставкалари, давлат буюртмалари, давлат инвестициялари, трансфертлар, турли иқтисодий санкциялар (жазолаш воситалари) кабилар киради.**

Давлат сиёсати белгилаган мақсадларга қуйидаги воситалар билан эришади:

- **Иккинчиси**, юридик воситалар. Бу иқтисодий фаолият тартиби ва қоидаларини, унинг давлат томонидан рағбатлантирилишини белгилаб берувчи қонунларни, уларга мос равишдаги қонун ости ҳужжатларини ишлаб чиқиш, уларни қабул қилиш ва жорий этишдан иборатдир.
- Қонунчилик иқтисодиётнинг ҳуқуқий асосларини белгилаб беради, булар эса бозор иқтисодиётининг объектив иқтисодий қонунлари талабидан келиб чиқиши зарур. Иқтисодиётга оид юридик қонунларни парламент қабул қилади. Ҳукумат эса уларнинг амалга оширилишини таъминлайдиган қарорлар ва фармойишларни ишлаб чиқади. Тегишли давлат идоралари қонунларнинг амалга оширилишини назоратга олади.

Давлат сиёсати белгилаган мақсадларга қуйидаги воситалар билан эришади:

- **Учинчиси, сиёсий-маъмурий воситалар.** Давлат ҳокимият соҳиби бўлганидан ўз сиёсатига риоя этилишини ўз органлари кучи билан таъминлайди. Давлат олий сиёсий институт ҳисобланар экан, унинг қарорлари ва буйруқларига ҳамма итоат этиши керак бўлади. Маъмурий усул ёрдамчи усул ҳисобланади, у бозор тизимида яхши натижа бермаганидан чекланган ҳолда қўлланилади.

3. Давлатнинг иқтисодий функциялари.

Иқтисодиёт яхлит бўлар экан, иқтисодий сиёсат ҳам ягонадир. **Давлатнинг иқтисодий сиёсати** – бу макроиқтисодий сиёсат бўлиб, унинг муайян мамлакатнинг миллий иқтисодига оид пухта ўйланган ва ишлаб чиқилган йўл-йўриқлари ва улардан келиб чиқадиган саъй-ҳаракатларидир. Лекин давлат сиёсатининг аниқ йўналишлари бор.

Монетар сиёсат – бу давлатнинг пул-кредит сиёсати бўлиб, пул муомаласини тартиблаш, товар ва пул массаси ўртасидаги мувозанатни таъминлаш, иқтисодиётдаги пул оқимларини бошқариб туриш сиёсати ҳисобланади. Унинг мақсади нархларни ва шунга кўра миллий пул бирлиги харид қурбини, унинг валюта курсини барқарорлаштириш, охир-оқибатда пулга талаб билан унинг таклифини мувозанатлаштиришдан иборат бўлади.

Монетар сиёсатнинг учта асосий жиҳати бор:

1. Қайта молиялаштириш ёки ҳисоб сиёсати. Бунда давлат номидан марказий банклар учёт ставкасини ўзгартиради. Ставка ошганда пул қимматлашиб, унга талаб қисқаради. У пасайтирилганда пул арзонлашиб, унга талаб ошади. Бу айни пайтда кредитнинг арзон ёки қиммат бўлишини билдиради. Бу эса иқтисодиётга кредит ҳисобидан юбориладиган инвестицияларни ўзгартириб, унинг ўсишига таъсир этади.

Монетар сиёсатнинг учта асосий жиҳати бор:

2. Очiq бозорда операциялар ўтказиш сиёсати. Бу давлат облигацияларини чиқариб, фирмалар, банклар ва аҳолига сотиш ва вақти келганда уларни қайтадан сотиб олишни билдиради. Бу облигацияларни олиш қулай бўлади, чунки уларга қатъий белгиланган фоизни давлат тўлайди, бу билан уларнинг даромадлилиги кафолатланади. Давлат облигациялари сотилганда пул уларга боғланиб қолади, натижада унинг муомаладаги миқдори қисқаради. Аксинча, улар қайтадан сотиб олинганда пул улардан бўшаб, муомалага келади, у ердаги пул миқдори кўпаяди. Демак, бу усул билан ҳам пул миқдори тартибланади.

Монетар сиёсатнинг учта асосий жиҳати бор:

3. Мажбурий резерв сиёсати. Бу сиёсатга биноан марказий банклар бошқа банклар учун кредит ресурсининг мажбурий резервини киритади. Бу тартибга кўра банклар кредитга бериладиган пулнинг бир қисмини марказий банклар ихтиёрига беради. Бу резерв ошса, кредит пули қисқаради, агар у камайса, бу пул кўпаяди. Масалан, мамлакатда жами кредит ресурслари 80 млрд. доллар. Шундан 10 фоиз захира ўтказилса, кредит учун 72 млрд. доллар қолади. Борди-ю бу захира 15 фоизга чиқарилса, кредитга 68 млрд. доллар қолади. Бу билан кредитга мўлжалланган пулнинг таклифи ошади ёки қисқаради. Шунга қараб, кредит олиш гоҳ ошиб, гоҳ қисқариб туради. Монетар сиёсатнинг айтилган йўналишлари шуни кўрсатадики, унда турли иқтисодий воситалар қўлланилади.

Монетар сиёсат икки хил бўлади:

- **1) қаттиқ сиёсат.** Бунда пул массаси қисқартирилади, унинг эмиссия (пул чиқариш) ҳисобидан ўсиши қатъий чегараланади. Натижада пул массаси қисқариб, товар массасига тенглашади. Пулнинг қисқариши талабни камайтиради, нархлар эса ўсмайди, пул бирлигининг харид қурби барқарорлашади. Пул топишга интилиш иқтисодиётнинг жонланишига олиб келади. Бундай сиёсат илгари таъкидлаганимиздек, одатда иқтисодиётни тангликдан чиқариш ёки инфляцияни кескин сусайтириш учун қўлланилади;

Монетар сиёсат икки хил бўлади:

- **2) юмшоқ монетар сиёсат.** Бунда давлат пул массасининг ортишига тўсқинлик қилмайди, пул эмиссияси ҳадеб чекланавермайди, натижада пул кўпайиб, унинг арзонлашуви юз беради. Юмшоқ сиёсат иқтисодиёт ўсиш паллада бўлганда кўпроқ қўлланилади, чунки пул массасининг ўсишига қараб товарлар массаси ҳам ўсади. Бунда товар-пул мувозанати пулни қисқартириш ҳисобидан эмас, балки товарларнинг кўпайиши туфайли таъминланиб туради.